

Inteligentne przetworniki prądowe w automatyce elektroenergetycznej

W artykule przedstawiono rozwiązania pozwalające na zaprojektowanie algorytmów działających w stacji oraz w polach rozdzielczych wykorzystujących inteligentne przetworniki prądowe. Omówiono przykładowe rozwiązania bazujące na różnych protokołach komunikacyjnych, w tym na IEC 61850. Scharakteryzowano sterownik polowy i inteligentny przetwornik prądowy. Omówiono przepływ informacji od przetwornika do sterownika. Opisano infrastrukturę stacji elektroenergetycznej oraz automatykę prądowego odciążania systemu.

1. WSTĘP

Większość systemów sterowania sieci rozdzielczych energii elektrycznej projektowana jest zgodnie z technologią opierającą się na wykorzystaniu linii przewodowych i przesyłaniu za ich pomocą sygnałów dwustanowych. Taka topologia systemu wymaga zastosowania dużej ilości linii przewodowych do uzyskania i przekazania niezbędnych informacji dla poprawnego funkcjonowania systemu automatyki elektroenergetycznej. Alternatywą jest wykorzystanie łączy transmisji szeregowej do przesyłania informacji między inteligentnymi elementami infrastruktury, w szczególności między urządzeniami pomiarowymi a wykonawczymi. Takie rozwiązanie pozwala zredukować wymaganą liczbę linii przewodowych koniecznych do poprawnego funkcjonowania systemu automatyki elektroenergetycznej oraz liczby wejść i wyjść dwustanowych w sterownikach polowych. Obecnie realizacja systemu automatyki stacyjnej zgodnie z wymaganiami użytkownika nie stanowi większego problemu. Dzięki zastosowaniu do jej realizacji inteligentnych sterowników polowych z zaimplementowanym mechanizmem logiki użytkownika można zaprojektować i zrealizować praktycznie każdą automatykę, np.: LRW, SZR lub odciążania prądowego systemu. Klasyczne rozwiązanie bazuje na przesyłaniu informacji między polami z wykorzystaniem wejść i wyjść dwustanowych. Dodając informacje pochodzące z łączy komunika-

cyjnych, rozwiązanie się upraszcza lub otwierają się nowe możliwości związane z większym dostosowaniem logiki do potrzeb poszczególnych pól, bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów na infrastrukturę komunikacyjną. W szczególnym przypadku takie rozwiązanie pozwala zredukować wymaganą liczbę linii przewodowych koniecznych do poprawnego funkcjonowania systemu automatyki elektroenergetycznej jedynie do linii transmisyjnych łączących urządzenia systemu [1]. Dodatkowo zapewnia rozszerzenie ilości przesyłanych danych i sygnałów pomiędzy urządzeniami o wartości mierzone: prądów i napięć (RMS, kąty między nimi, wartości harmonicznych), sygnałów analogowych z czujników zainstalowanych w sekcjach pola rozdzielczego (np.: temperatury) oraz przesyłanie złożonych poleceń sterujących z inteligentnej sieci „Smart Grid”. Ważnym elementem takiego rozwiązania jest zastosowanie inteligentnych przetworników prądu i napięcia, czyli takich, które pozwolą na bezpośrednie dołączenie do magistrali transmisyjnej i będą udostępniać zmierzone wartości w postaci cyfrowej, zsynchronizowane ze sobą dla całego obiektu.

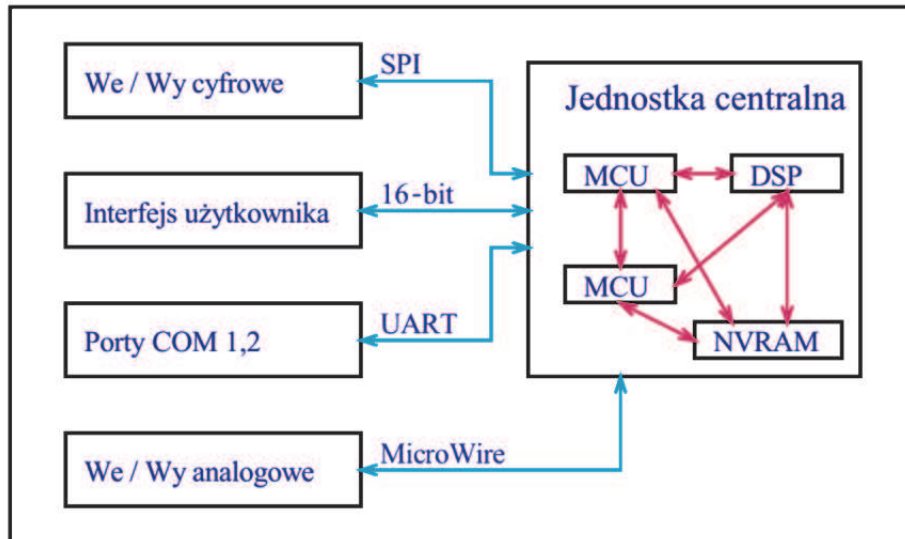
2. STEROWNIK POLOWY

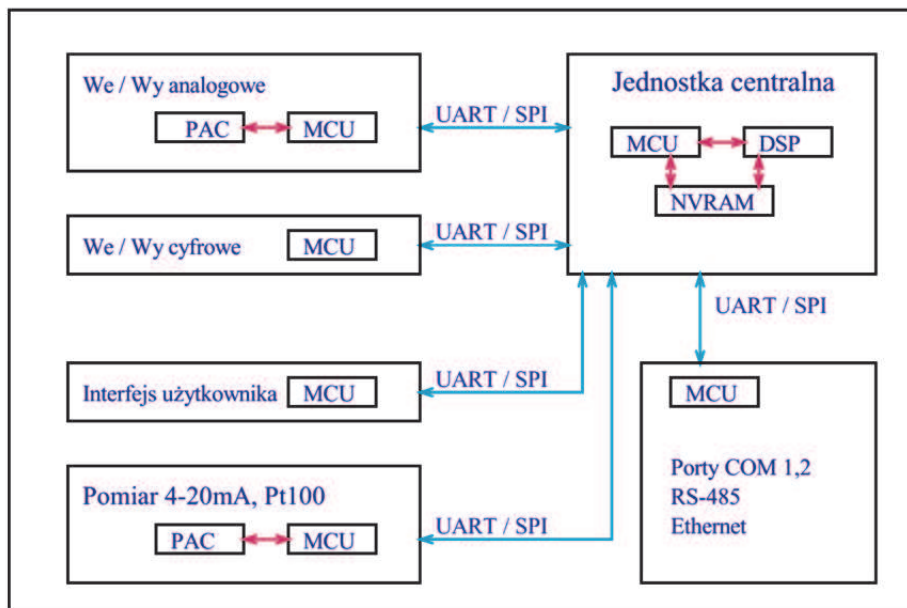
Na rys. 1. przedstawiono schemat blokowy inteligentnego sterownika polowego [2]. Głównym jego modulem jest jednostka centralna składająca się

z jednego lub kilku procesorów (rdzeni), odpowiedzialna za wykonywanie algorytmów zabezpieczeń i automatyk (logikę użytkownika), obsługę wejść i wyjść analogowo-cyfrowych, komunikację oraz obsługę interfejsu użytkownika. Połączona jest ona z pozostałymi modułami urządzenia łączami szere-

gowymi (np. SPI) lub równoległymi (np. magistrala danych 16-bitowa). Wraz ze wzrostem funkcjonalności i klasy sterownika w urządzeniu są instalowane inteligentne moduły, wyposażone we własne mikrokontrolery (rys. 2).

Rys. 1. Schemat blokowy inteligentnego sterownika polowego [2]

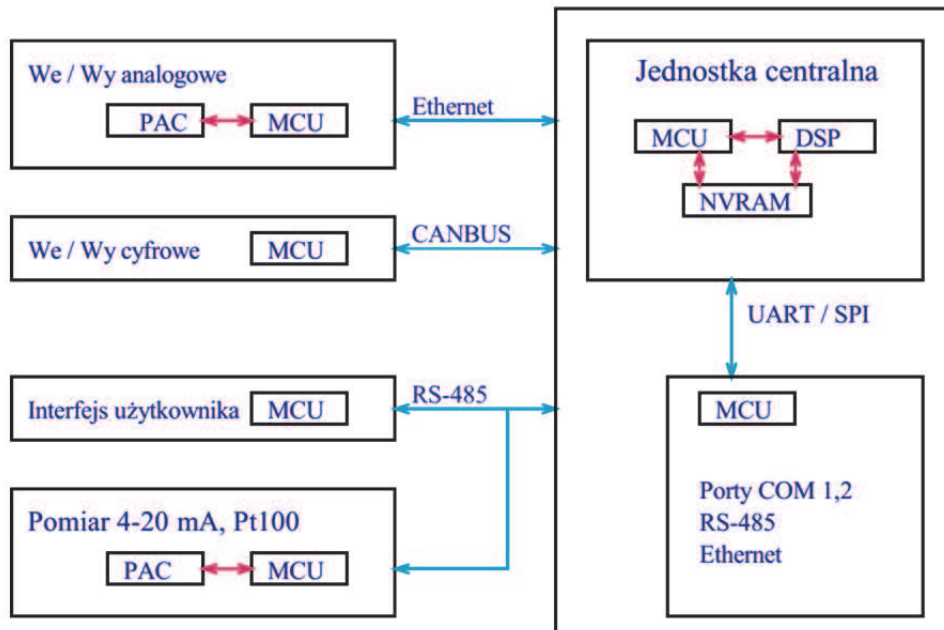

Rys. 2. Schemat blokowy inteligentnego sterownika polowego z inteligentnymi modułami [2]

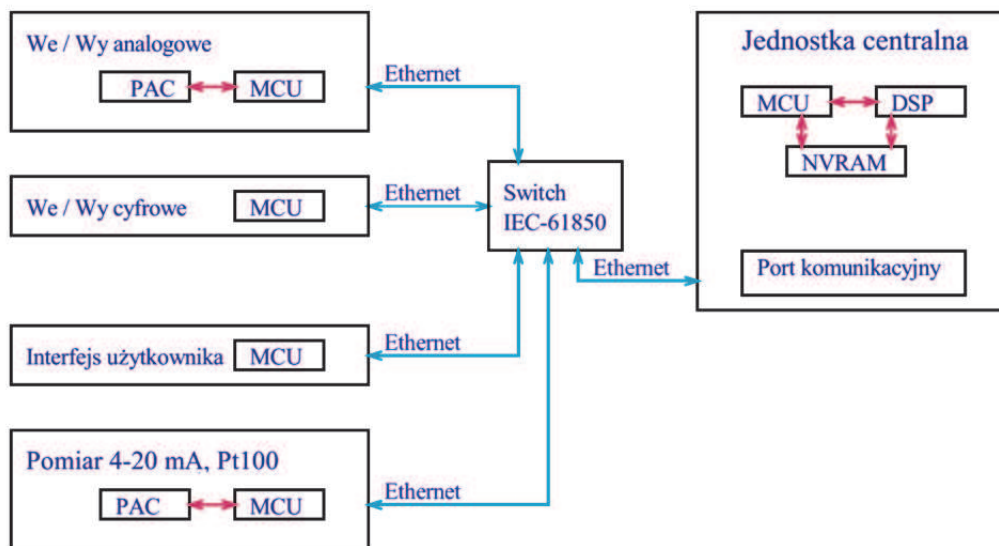
W chwili obecnej coraz częściej można spotkać sterowniki składające się z kilku części. Rozszerzanie urządzenia o kolejne wejścia/wyjścia odbywa się na zasadzie dołączania kolejnych części/modułów do urządzenia łączami komunikacyjnymi, np.: RS-485, CANBUS, Ethernet (rys. 3). W takim rozwiązaniu jednostka centralna pełni dodatkowo rolę „mastery” zarządzającego komunikacją z modułami. Przesyłanie danych z i do modułów odbywa się z wykorzy-

staniem specjalizowanych protokołów opracowanych przez producenta.

Zastosowanie do wymiany danych między jednostką centralną a modułami zewnętrznymi określonych standardów komunikacyjnych pozwala na zbudowanie rozproszonego sterownika polowego (rys. 4). W chwili obecnej najlepszym rozwiązaniem wydaje się Ethernet przemysłowy z zaimplementowanym standardem IEC 61850.

Rys. 3. Schemat blokowy inteligentnego sterownika polowego z modułami zewnętrznymi [3]

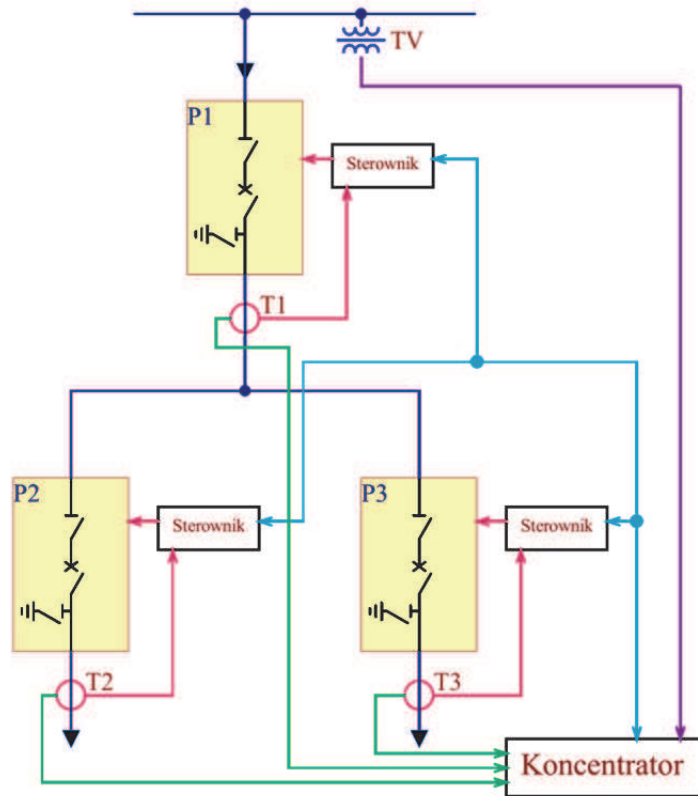
Rys. 4. Schemat blokowy rozproszonego inteligentnego sterownika polowego [3]

Dysponując takim sterownikiem, można w znaczny sposób zoptymalizować budowę i działanie stacji elektroenergetycznej w zakresie opomiarowania, sygnalizacji, sterowania oraz realizacji automatyk stacyjnych. Moduły, które dotychczas stanowiły integralne części urządzeń zabezpieczeniowych, zostały wydzielone w taki sposób, że mogą pracować samodzielnie i być „elementami” kilku sterowników, tzn. udostępniać dane pomiarowe dla kilku urządzeń lub wykonywać polecenia sterujące pochodzące od różnych jednostek centralnych [4].

Na rys. 5. przedstawiono schemat blokowy stacji elektroenergetycznej wykorzystującej rozproszone

sterowniki polowe [5]. Należy zwrócić uwagę na następujące kwestie:

- wszystkie urządzenia są dołączone do koncentratora (serwera danych), który udostępnia dane dla urządzeń stacyjnych oraz systemu SCADA,
- urządzenia wykonawcze (np. moduły sterowania wyłącznikiem) mogą być zintegrowane z wyłącznikiem, nie muszą wchodzić w skład sterownika i stanowić wydzielonych specjalizowanych modułów,
- urządzenia pomiarowe są instalowane w odpowiednich miejscach i posiadają funkcjonalność potrzebną dla prawidłowego działania stacji.

Rys. 5. Schemat blokowy stacji elektroenergetycznej z rozproszonymi sterownikami polowymi [5]

3. INTELIGENTNY PRZETWORNIK PRĄDOWY

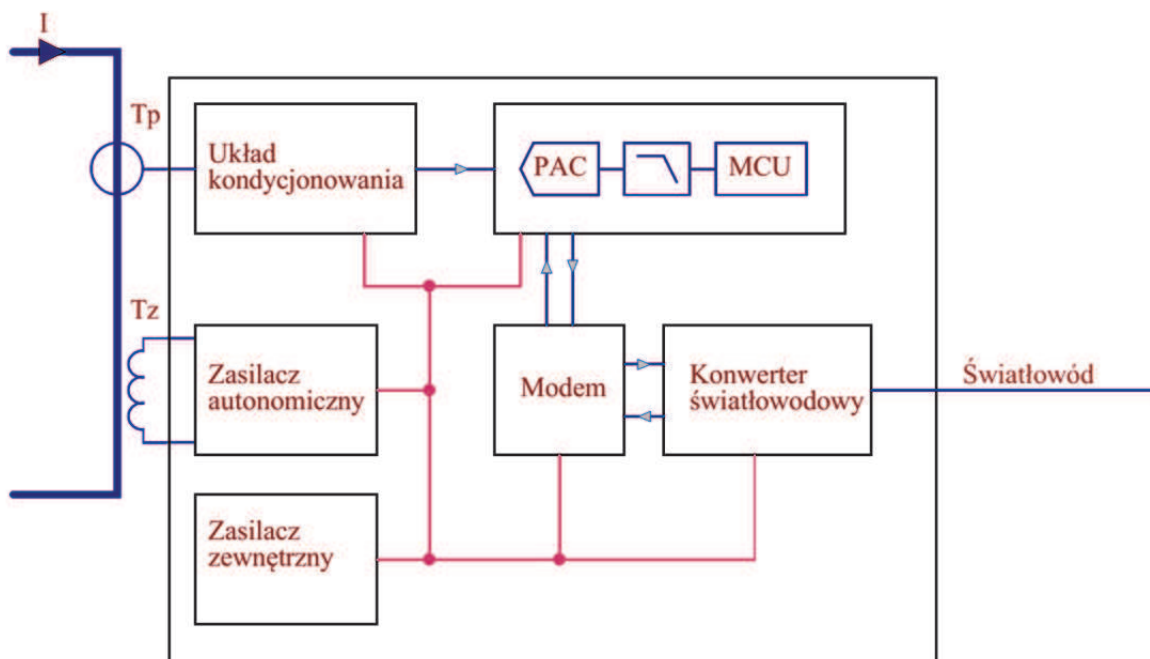
Obecnie na rynku dostępna jest niewielka liczba inteligentnych sensorów wyposażonych w światłowodowe łącza transmisyjne [3]. Najczęściej inteligentne sensory są realizowane poprzez połączenie klasycznego przekładnika z inteligentnym urządzeniem zabezpieczeniowym. Wadą takiego rozwiązania są wysoki koszt oraz duża ilość miejsca wymaganego do instalacji. Pomimo tych problemów wykorzystanie inteligentnych modułów kontrolno-sterujących jest coraz częstsze nawet w stacjach elektroenergetycznych wykonanych w sposób klasyczny. Zastosowanie inteligentnych urządzeń do pomiarów prądów i napięć dopiero wchodzi w erę zastosowań praktycznych. Najbardziej poszukiwanym rozwiązaniem są urządzenia z zasilaniem autonomicznym i zewnętrznym (rys. 6).

Jeśli planowane jest wykorzystanie zasilania autonomicznego, to należy dobrać taką wersję, która będzie działała od 5% I_n (I_n – prąd nominalny). Inteligentne urządzenia pomiarowe (sensory) można podzielić na dwie grupy: z łączami transmisyjnymi miedzianymi i światłowodowymi. Miedziane są tań-

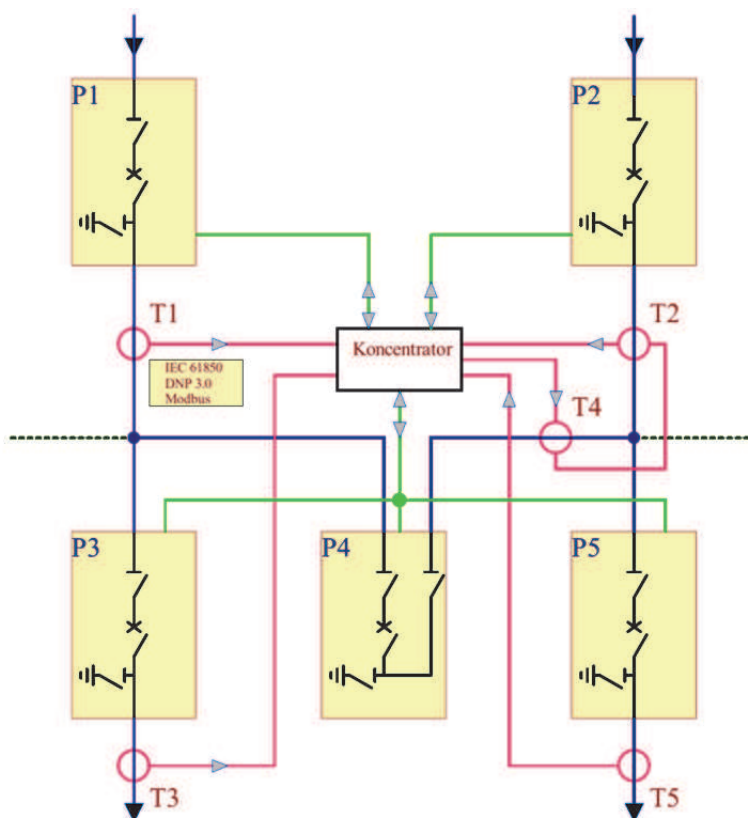
sze, ale wymagają stosowania dodatkowych zabezpieczeń od zakłóceń elektromagnetycznych i izolacji napięciowej. Łącza światłowodowe (najczęściej wykonane w technologii plastikowej) nie posiadają tych niedogodności, ale są bardziej energochłonne, co znacznie komplikuje urządzenia w przypadku zasilania autonomicznego.

4. PRZESYŁ INFORMACJI OD PRZETWORNIKA DO STEROWNIKA

Bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na działanie automatyki rozproszonej, w tym układów pomiarowych i sterowników polowych o architekturze rozproszonej, jest czas opóźnienia, wynikający z przesłania informacji o wartości RMS od przetwornika do jednostki centralnej. Należy przyjąć, że w klasycznym rozwiązaniu sterownika polowego (rys. 1 i 2) czas ten jest pomijalnie mały w stosunku do okresu sieci. W omawianym rozwiązaniu (rys. 4 i 5), należy założyć, że gwarantowany czas przesłania danych powinien wynosić nie więcej niż 5 ms. Oprócz stosowania metody cyklicznego przekazywania informacji można zastosować mechanizm

Rys. 6. Schemat blokowy inteligentnego przetwornika prądowego z zasilaniem autonomicznym [3]

Rys. 7. Przykład infrastruktury teleinformatycznej z inteligentnymi przekładnikami prądowymi (T1, T2, T3, T4, T5) w dwusekcyjnej stacji rozdzielczej [5]

samoistnego wysyłania informacji, np. w przypadku znacznego wzrostu wartości RMS. Stosując specjalizowane rozwiązania sprzętowo-programowe, informacje od inteligentnych sensorów do jednostki centralnej sterownika można przesłać w czasie poniżej 0,01 ms, co pozwala na przekazywanie z sensorów pojedynczych próbek sygnału, a nie tylko wartości RMS. Ciąg próbek odebrany przez jednostkę centralną sterownika polowego pozwala na wyliczenie zależności między sygnałami prądowymi w poszczególnych fazach, czyli amplitud i kątów. Dane te mogą być też zapisane w rejestratorze zakłóceń oraz być wykorzystywane do analizy zawartości harmoniczných w analizatorze jakości energii. Najwyższy poziom wymagań czasowych w standardzie IEC 61850, wykorzystywany w mechanizmie GOOSE, wymaga przesłania informacji między urządzeniami w czasie poniżej 3 ms. W przypadku rozwiązań wykorzystujących klasyczne przekładniki prądowe informacje o aktualnej wartości RMS najczęściej są wyliczane co 10 ms na podstawie próbek zebranych za ostatni okres. Omawiany inteligentny sensor udostępnia cyklicznie co 10 ms wartość RMS sygnału prądowego, podobnie jak w typowych sterownikach polowych przedstawionych na rysunkach 1. i 2. Zintegrowanie trzech przetworników w jedno urządzenie pozwala na przesyłanie wartości RMS dla każdej z faz oraz kątów między nimi jednym łączem komunikacyjnym do jednostki centralnej sterownika.

5. INFRASTRUKTURA STACJI ELEKTROENERGETYCZNEJ

Schemat budowy infrastruktury teleinformatycznej nowoczesnej stacji rozdzielczej energii elektrycznej przedstawiono na (rys. 7).

Połączenia międzypolowe oraz połączenia z przetwornikami pomiarowymi realizowane są na drodze cyfrowej, przy użyciu łącz szeregowych Ethernet oraz protokołów komunikacyjnych: IEC 61850 (DNP 3.0, Modbus TCP). Wszystkie elementy infrastruktury teleinformatycznej podłączone są do wspólnego węzła, tzw. koncentratora, który zapewnia wzajemną komunikację wszystkich elementów ze sobą. Dodatkowo nadzoruje on i optymalizuje ruch sieciowy tak, aby nie następowało przeciążenie łącz komunikacyjnych oraz polecenia priorytetowe były wykonywane w pierwszej kolejności. Zapewnia ponadto połączenie z siecią zewnętrzną np.: lokalną siecią dyspozytorską, nadrzędnym systemem utrzymania ruchu, systemem opomiarowania AMI lub systemem SCADA. Jako topologię połączeń wykorzystane mogą być następujące układy

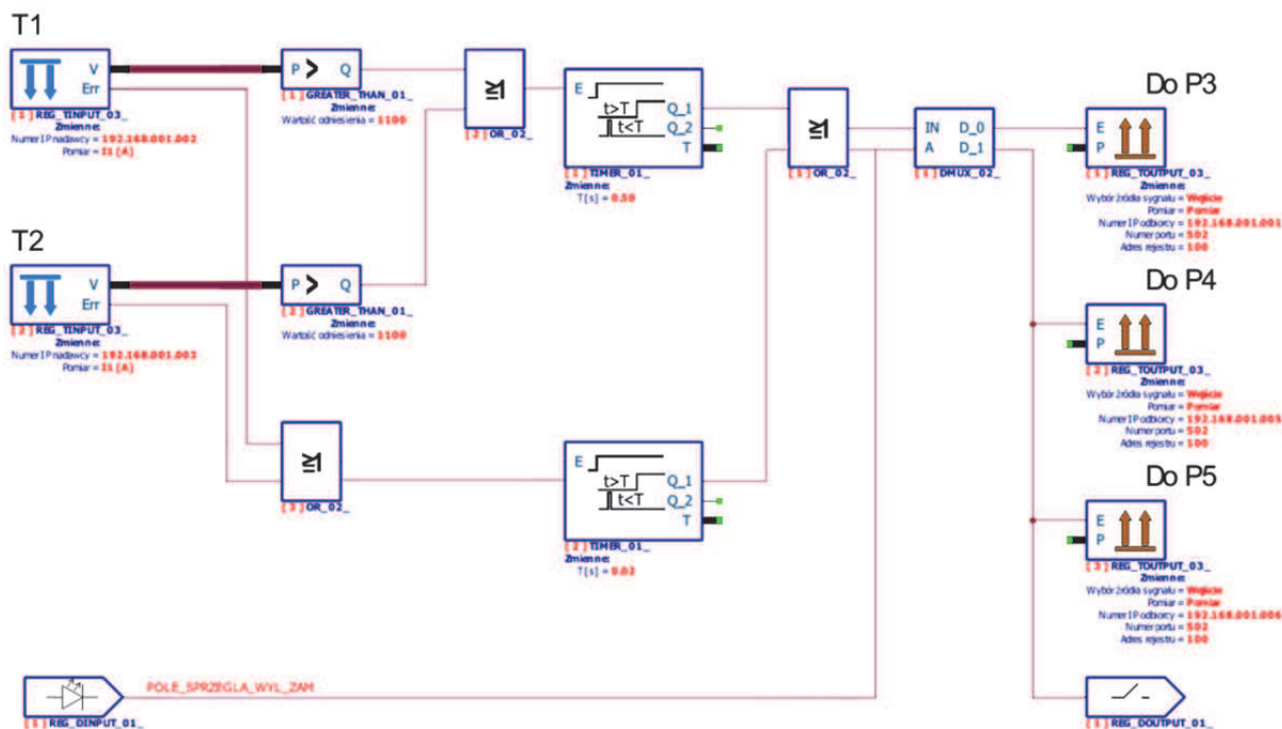
sieci: gwiazdy, magistrali lub pierścienia. Wybór konkretnego układu sieci dla danego obiektu lub urządzeń podyktowany jest indywidualną specyfiką ich funkcjonowania. Przykładowo elementy pomiarowe o krytycznym znaczeniu dla prawidłowego funkcjonowania systemu przyłączone są bezpośrednio do koncentratora. Zapewnia to przesyłanie danych (pomiarowych, o stanie łączników, sygnalizacji alarmowej) z priorytetem wyższym niż np.: komunikatów do systemu dyspozytorskiego oraz zapewnia nieograniczony dostęp do magistrali komunikacyjnej. Rozwiązanie to otwiera zatem nowe możliwości przed projektantami rozdzielni elektrycznych. Pozwala na budowę rozproszonego systemu sterownia i zabezpieczeń. Każde urządzenie zainstalowane w sieci może dowolnie korzystać z danych pomiarowych, sygnałów kontrolnych oraz sterować innymi elementami (inteligentnymi modułami), bez pośrednictwa jednostek centralnych sterowników znajdujących się w danym polu.

6. AUTOMATYKA PRĄDOWEGO ODCIĄŻANIA SYSTEMU

Przykładowy schemat automatyki prądowego odciążania systemu, działającej na podstawie wartości prądów mierzonych przez inteligentne przekładniki prądu T1 i T2 (rys. 7), przedstawiono na rys. 8. Przekładniki T1 i T2 są reprezentowane na schemacie poprzez bloki funkcyjne REG_TINPUT i parametr „Numer IP nadawcy”. Każdy element dołączony do systemu teleinformatycznego jest określony poprzez unikalny numer IP. W celu pozyskania informacji pomiarowej z konkretnego przekładnika wystarczy znać jego numer IP oraz numer pomiaru, jaki się chce wykorzystać. Wartość pomiarowa po porównaniu z wartością kryterialną i uwzględnieniu zależności logicznych, np. stanu położenia łączników, za pomocą bloków funkcyjnych REG_TOUTPUT przekazywana jest dalej, np. do układu sterowania łącznikiem głównym w polu P3. Zgodnie z przedstawionym schematem i sposobem funkcjonowania w każdym momencie może nastąpić pełna rekonfiguracja działania automatyki.

7. PODSUMOWANIE

Dużą zaletą opisaną wyżej infrastruktury jest możliwość zaimplementowania przedstawionej automatyki w dowolnym z pól P1 i P2, a w szczególnym przypadku również w polach P3, P4 i P5 lub

Rys. 8. Przykład automatyki prądowego odciążenia systemu w polu zasilającym [5]

w koncentratorze (rys. 7). Taka wszechstronność ma szczególne znaczenie przy wprowadzaniu dodatkowych algorytmów w już zainstalowanych sterownikach, których możliwości w zakresie wprowadzenia dodatkowej logiki mogą być ograniczone. Zastosowanie inteligentnych sensorów i wspólnej sieci komunikacyjnej oraz mechanizmów logiki programowalnej zapewnia elastyczność i dużą swobodę w dostosowaniu funkcjonowania stacji elektroenergetycznej do potrzeb obiektu i klienta. Rozwiązanie wykorzystujące teletransmisję danych pomiarowych, kontrolnych oraz sterujących stanowi kolejny krok w automatyzacji procesów w energetyce. Pozwala na realizację zarówno nowych typów automatów, jak i ich postaci klasycznych w nowy sposób, optymalizując tym samym strukturę systemu.

Istotnym elementem przy projektowaniu logiki obiektów wykorzystujących inteligentne urządzenia jest oprogramowanie narzędziowe. Powinno ono pozwalać na:

- wykonanie projektu logiki działania całej stacji oraz poszczególnych pól,
- wykonanie symulacji działania poszczególnych pól oraz całego obiektu,
- wykrycie błędów lub potencjalnych problemów pod względem działania logiki oraz czasu jej wykonywania,
- załadowanie plików logiki do urządzeń,
- obsługę urządzeń różnych producentów.

Największym problemem jest punkt ostatni, choć oczywiście przestaje on być istotny w sytuacji, gdy stosowane są urządzenia tego samego producenta.

Zastosowanie inteligentnych sensorów pomiarowych obok modułów kontrolno-sterujących prowadzi do prostej optymalizacji wyposażenia, a więc i ceny obiektu. Pozwala na korzystanie tylko z potrzebnej liczby urządzeń realizujących wyłącznie wymagane funkcje. Rozwiązania takie przyczyniają się do rozwoju rozproszonych sterowników polowych, w których dużego znaczenia nabiera warstwa komunikacyjna.

Literatura

1. Andrzejewski M., Gacek A.: *Przepływ energii i informacji w tradycyjnych i inteligentnych sieciach elektroenergetycznych smart grids*. „Automatyka Elektroenergetyczna”, 2013, nr 3.
2. Broda K., Przybysz R., Wlazło P.: *Algorytmy w sterownikach polowych stosowane do automatycznego odwadniania kopalni*. „Elektronika”, 2013, nr 4.
3. Michalski P., Kardys W., Kołodziejczyk Z.: *Autonomiczna jednostka pomiarowa dla sieci Smart Grid*. „Wiadomości Elektrotechniczne”, 2013, nr 11.
4. Kuźmiński A., Rup A.: *Wybrane aplikacje ITR dedykowane do sieci Smart Grids*. „Elektro.info”, 2013, nr 1.
5. Przybysz R., Wlazło P.: *Wykorzystanie standardu Ethernet w rozwiązaniach automatyk i zabezpieczeń sieci rozdzielczej SN*. „Elektro.info”, 2014, nr 4.

Artykuł został zrecenzowany przez dwóch niezależnych recenzentów.